

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE**

**УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ
HRYHORIY SKOVORODA UNIVERSITY IN PEREIASLAV**

Факультет української та іноземної філології; кафедра іноземної філології, перекладу та методики навчання
Ukrainian and Foreign Philology Faculty; Foreign Philology, Translation and Teaching Methods Department

**АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ГЕРМАНІСТІВ / UKRAINIAN GERMANISTS ASSOCIATION
UKRAINISCHER DEUTSCHLEHRER – UND GERMANISTENVERBAND**

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені А.С. МАКАРЕНКА
SUMY A.S. MAKARENKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY**

Факультет іноземної та слов'янської філології; кафедра англійської філології та лінгводидактики
Foreign and Slavic Philology Faculty; English Philology and Linguodidactics Department

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
TERNOPIL VOLODYMYR HNATIUK NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY**

Факультет іноземних мов / Foreign Languages Faculty

**ЗАХІДНОЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У М. ПЛЗЕНЬ (ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА)
UNIVERSITY OF WEST BOHEMIA (ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI) (CZECH REPUBLIC)**

Кафедра германістики і славістики філософського факультету
Department of German and Slavic Languages, Faculty of Philosophy

**УНІВЕРСИТЕТ САЛЕРНО (UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI SALERNO) (ІТАЛІЯ)
UNIVERSITY OF SALERNO (ITALY)**

Кафедра славістики / Department of Humanities (Dipsum)

**УНІВЕРСИТЕТ ДОКУЗ ЕЙЛЮЛЬ (DOKUZ EYLUL UNIVERSITY) (ТУРЕЧЧИНА)
DOKUZ EYLUL UNIVERSITY (TURKEY)**

Кафедра іноземних мов / Department of Foreign Languages

ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI

МАТЕРІАЛИ

**VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

(12-13 травня 2023 р.)

PROCEEDINGS

**OF THE SIXTH INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
«CROSS-CULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION STUDIES: COMMON ISSUES
AND DEVELOPMENT PROSPECTS»**

(May 12-13, 2023)

Переяслав / Pereiaslav – 2023

УДК 81'25:316.77
М58

*Рекомендовано до друку вченою радою Університеті Григорія Сковороди в Переяславі
(протокол № 9 від 27 квітня 2023 року)*

Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції: збірник наукових праць (м. Переяслав, 12-13 травня 2023 року) / Гол. ред. К. І. Мізін; Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав, 2023. 198 с. (Електронна книга).

Редакційна колегія: *К.І. Мізін (гол. ред.), Л.П. Летюча і Є.В. Костик (відп. ред.), Н.В. Борисова, Т.В. Заболотна, Н.Ю. Сердюк., О.Б. Скляренко, Н.В. Швець, М.Г. Шемуда.*

До збірника увійшли матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» у м. Переяслав 12-13 травня 2023 року.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects : the sixth International scientific and practical conference: collection of scientific works (Pereiaslav, May 12-13, 2023) / Ed. by K.I. Mizin; Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav. Pereiaslav, 2023. 198 p. (Digital book).

Organizing Board: *Kostiantyn Mizin (head), Liubov Letiucha & Yevheniia Kostyk (secretaries), Nataliia Borysova, Tetiana Zabolotna, Nataliia Serdiuk, Olesia Skliarenko, Nataliia Shvets, Maryna Shemuda.*

This volume includes proceedings of the sixth International scientific and practical conference «Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects», which took place in Pereiaslav on the 12th -13th of May 2023.

This book is presented for scholars, lecturers, post-graduate students and Philology students.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 81'25:316.77
М58

© Університет Григорія Сковороди в Переяславі, 2023

© Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Jan Čapek Das Erbe des Kolonialismus und Imperialismus in der deutschen Gesellschaft.....	9
Salvatore Del Gaudio Мовна ідентичність в українсько-білоруській прикордонній зоні.....	11
Коваленко А. Fake News Dangers.....	19
Колесник О. «Змінений світ» та «змінена свідомість»: загальні характеристики трансформаційних процесів.....	22
Овсієнко Л. Орфографічне оформлення молодіжного сленгу (на прикладі мови Vong).....	24
Шемуда М. Ethical aspects of intercultural communication.....	27

СЕКЦІЇ 2-3. ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. ПРОБЛЕМИ РІЗНОЖАНРОВОЇ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Ata Murat Common mistakes and misconceptions in translation into Turkish language.....	30
Іваницька Н. Риторичні питання різномовного наукового дискурсу: лінгвопрагматичні та перекладознавчі аспекти.....	35
Кононенко І. Прийоми доместикації та форенизації як засіб передачі ефекту комічності при перекладі власних назв в анімаційних фільмах на прикладі «Тачки» та «Тачки 2».....	38
Панченко О. Проблеми відтворення лінгвокультурної специфіки «Кентерберійських оповідей» Дж. Чосера у перекладі українською.....	42
Потапенко С. Медійний переклад в умовах сучасної війни: спроба реконструкції.....	47
Склярєнко О. Peculiarities of multi-genre text translation.....	51
Швець Н. Переклад веб-сайтів: особливості та виклики.....	54

СЕКЦІЇ 4-5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ

Blahak Boris Politische Diffamierung durch «kreative Übersetzung». Hanuš Kuffners großtschechische Staatsutopie (1918) und ihre deutschen Verarbeitungen.....	58
--	----

Борисов О. Лінгвокогнітивне підґрунтя лексеми McDONALD'S сучасної англійської мови.....	69
Бялик В. Вектори еволюції перекладознавства.....	74
Дорофєєва М. Когнітивна модель перекладу як системи самоорганізації.....	79
Дуброва С. Образне порівняння як стилістична складова мови готичного роману Б. Стокера «Dracula».....	83
Литвин І. Український переклад фрагменту новели О. Генрі «The Gift of the Magi»: інтерпретативний підхід.....	87
Литвин І., Обіденко А. Українські переклади Й.В. Гете.....	90
МакГауен Т. Особливості перекладу фразеологічних одиниць.....	94
Стефанишин М. Екранізація тексту як транскрипція, адаптація чи переклад: доцільність термінології.....	98
Шуляк І. Chat-GPT у теорії й практиці перекладу: виклики й перспективи.....	101
СЕКЦІЯ 6. ПИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО Й ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ	
Бабасєв А. Особливості та стратегії перекладу відеогри: «Slay the Spire».....	105
Багацька О. Translation of Emotions in Literary Texts: Challenges and Potential Avenues for Linguistic Research.....	109
Борисова Н. Відтворення іронії в художньому перекладі роману К. Стокетт «The Help».....	112
Заболотна Т. Засоби перекладу лінгвістичних особливостей в англomовному серіалі «Friends».....	118
Коновалова О., Могілей І. Ідіостилістичні маркери авторського задуму в тексті українського перекладу роману Теджу Коула “Open City”.....	123
Легюча Л., Бочарова І. Значимість часток при перекладі художніх текстів.....	127
Літвінова М. Мовна картина світу в романі Ернста Юнгера «In Stahlgewittern» в українському перекладі.....	131
Поведа Т. Субтитрування як окремий вид аудіовізуального перекладу.....	136
Поклад Т. Специфіка відтворення італійськомовних енциклопедичних текстів українською мовою.....	141
Савчук В. Особливості стратегій та методів перекладу в екранізації твору Д.Р.Р. Толкіна «Хоббіт: неочікувана подорож».....	144

Танана С. Проблеми сучасного перекладу дитячої художньої прози.....	148
Тацакович У. The interaction between translation and the 4EA cognition theory.....	150
Цепенюк Т. Перекладацький коментар як засіб адаптації художнього тексту.....	153

СЕКЦІЇ 7-8. ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Башкирова О., Колесник О. Особливості вербалізації ЖІНКА /WOMAN у романі Гіларі Бойд «Четверги в парку».....	158
Деменчук О. Динамічні моделі в семантиці лексики емісії запаху.....	163
Мізін К., Петров О. Перспективи перекладацького та зіставно-лінгвокультурологічного аналізу специфічних емоційних концептів.....	168
Мізін К., Петрова А. Особливості перекладу імен етноунікальних емоційних концептів.....	174
Сердюк Н., Зуєв О. Лінгвокультурна специфіка та класифікація англомовних анекдотів.....	179

СЕКЦІЯ 9. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

Hilda Fanta The 7 Principles of Emotional / Social & Cognitive Intelligent Teaching / Thinking = Escit – Neuro-Pedagogy.....	184
Христич Н. Conceptual approach to study lexical unit ‘LIFE’ in English lessons in senior secondary schools.....	189
Швець О. Потенціал використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні перекладу.....	193

CONTENTS

SECTION 1. CROSS-CULTURAL COMMUNICATION CURRENT ISSUES

Jan Čapek Das Erbe des Kolonialismus und Imperialismus in der deutschen Gesellschaft.....	9
Salvatore Del Gaudio Language Identity in the Ukrainian-Belarusian Border Area.....	11
Kovalenko A. Fake News Dangers.....	19
Kolesnyk O. “Changed world” and “changed consciousness”: general characteristics of transformational processes.....	22
Ovsiienko L. Spelling of youth slang (on the example of Vong)	24
Shemuda M. Ethical aspects of intercultural communication.....	27

SECTIONS 2-3. TRANSLATION AS A MEANS OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION. THE ISSUES OF DIFFERENT GENRES INTERLINGUAL COMMUNICATION CONCERNING TRANSLATION STUDIES

Ata Murat Common mistakes and misconceptions in translation into Turkish language.....	30
Ivanytska N. Rhetorical issues of multilingual scientific discourse: linguistic and pragmatic aspects.....	35
Kononenko I. Methods of domestication and forenization as a means of comic effect in adaptation of proper names in animated films based on “Cars” and “Cars 2”.....	38
Panchenko O. Problems of Rendering Linguocultural Specific Features of “Canterbury Tales” by Chaucer in Ukrainian translation.....	42
Potapenko S. Media Translation in the Context of Modern War: a Reconstruction Attempt.....	47
Skliarenko O. Peculiarities of multi-genre text translation.....	51
Shvets N. Translation of websites: features and challenges.....	54

SECTIONS 4-5. TRANSLATION THEORY AND PRACTICE CURRENT ISSUES. SOCIOLINGUISTIC AND LINGUO-COGNITIVE TRANSLATION PRINCIPLES

Blahak Boris Politische Diffamierung durch 'kreative Übersetzung'. Hanuš Kuffners großtschechische Staatsutopie (1918) und ihre deutschen Verarbeitungen.....	58
Borysov O. The linguo-cognitive basis of the lexeme McDonald’s in modern English.....	69

Bialyk V. The Vectors of Translation Studies Evolution.....	74
Dorofeieva M. Cognitive Model of Translation as a Self-Organizing System.....	79
Dubrova S. Figurative comparison as the lingual stylistic component of B. Stoker’s Gothic novel “Dracula”	83
Lytvyn I. Ukrainian translation of the fragment of O. Henry’s short story “The Gift of the Magi”: an interpretative approach.....	87
Lytvyn I., Obidenko A. Ukrainian translations of J.W. Goethe.....	90
McGowan T. Peculiarities of Phrasal Units Translation.....	94
Stefanyshyn M. Screen version of the text as transcription, adaptation or translation: expediency of terminology.....	98
Shuliak I. ChatGPT in the theory and practice of translation: challenges and future prospects.....	101
SECTION 6. FICTION AND BRANCH-WISE TRANSLATION ISSUES	
Babaiev A. Translation Specifics and Strategies in the Video Game Slay the Spire.....	105
Bahatska O. Translation of Emotions in Literary Texts: Challenges and Potential Avenues for Linguistic Research.....	109
Borysova N. Reproduction of irony in the literary translation of K. Stockett’s novel “THE HELP”.....	112
Zabolotna T. Means of translating linguistic features in the English-language series “Friends”.....	118
Konovalova O., Mohilei I. Idio-stylistic Markers of the Author’s Intent in Ukrainian Translation of the Novel “Open City” by Teju Cole.....	123
Letiucha L., Bocharova I. Significance of parts in the translation of artistic texts.....	127
Litvinova M. Language Picture of the World in Ernst Junger’s Novel “In Stahlgewittern” in Ukrainian Translation.....	131
Poveda T. Subtitling as a separate type of audiovisual translation.....	136
Poklad T. Specifics of translation of Italian encyclopedic texts into Ukrainian.....	141
Savchuk V. Translation strategies and methods in the screen adaptation of J.R.R.Tolkien’s novel “The Hobbit: An Unexpected Journey”.....	144
Tanana S. Problems of modern translation of children’s fiction.....	148
Tatsakovych U. The interaction between translation and the 4EA cognition theory.....	150

Tsepeniuk T. Translator’s Comments as a Means of Literary Texts’ Adaptation.....	153
---	-----

SECTIONS 7-8. LINGUOCULTURAL AND ETHNO-UNIQUE MEANING REPRODUCTION ISSUES. LINGUOCULTURAL CONCEPT AS A TRANSLATION PROBLEM

Bashkyrova O., Kolesnyk O. Features of the verbalization of the concept ‘WOMAN’ in Hilary Boyd’s novel “Thursdays in the Park”.....	158
Demenchuk O. Dynamic models in semantics of smell emission vocabulary.....	163
Mizin K., Petrov O. Perspectives of translational and comparative linguo-culturological analysis of specific emotional concepts.....	168
Mizin K., Petrova A. Peculiarities of translation of names of ethno-unique emotional concepts.....	174
Serdiuk N., Zuiev O. Language-cultural specificity and classification of English anecdotes.....	179

SECTION 9. LINGUO-DIDACTIC ISSUES OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION

Hilda Fanta The 7 Principles of Emotional / Social & Cognitive Intelligent Teaching / Thinking = Escit – Neuro-Pedagogy.....	184
Khrystych N. Conceptual approach to study lexical unit ‘LIFE’ in English lessons in senior secondary schools.....	189
Shvets O. The potential of using information and communication technologies in translation education.....	193

ЛІТЕРАТУРА

Агеєва, В. (2004). Гендерна літературна теорія і критика. *Основи теорії гендеру*: навчальний посібник, (с. 426–445). Київ : Видавництво «К.І.С.».

Бондаренко, О. С. (2005). *Концепти «ЧОЛОВІК» і «ЖІНКА» в українській та англійській мовних картинах світу*. (Дис. кандидата філол. наук). Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Кіровоград.

Матусяк, А.,Светлицькі, М. (2014). Маскулінність у перебудові. Men and masculinities studies – огляд наукових досліджень. *Перехресні стежки українського маскулінного дискурсу. Культура й література ХІХ – ХХІ століть*. (За ред. А. Матусяк), (с. 23-40). Київ : Laugus.

Потапенко, С. І. (2013). Вступ до когнітивної лінгвістики. Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя.

Приходько, А. М. (2008). *Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики*. Запоріжжя: Прем'єр.

Boyd, H. (2011). *Thursdays in the park*. London: Quercus.

Олег Деменчук

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри романо-германської філології
Рівненський державний гуманітарний університет
Рівне, Україна

ДИНАМІЧНІ МОДЕЛІ В СЕМАНТИЦІ ЛЕКСИКИ ЕМІСІЇ ЗАПАХУ

Семантична деривація є одним з аспектів, який виявляє динамічний потенціал семантики лексичної одиниці, розкриває механізми і стратегії розширення концепту ситуації – лексичного відображення (у певній мові) певного фрагмента дійсності (Мельчук 1999, 85). В аспекті ситуативної природи похідності розширення концепту ситуації враховує зміни характеристик актантів: учасники ситуації можуть змінювати свій склад, тип, ранг, статус тощо. Критерієм зміни зазначених параметрів слугує певна альтернатива щодо опозиції учасників вихідної ситуації до учасників цільової ситуації в аспекті їх рольових, референційних, прагматичних тощо характеристик.

Як теоретичний конструкт (модель) семантична деривація покликана відобразити специфіку природи людського знання, закономірності пізнавальної діяльності людини, особливості її мисленневих стратегій. Обґрунтування

когнітивних (у широкому сенсі) стратегій людини передбачає залучення до аналізу тих сегментів словникового складу мови, які покликані розкрити природу універсальних «когнітивних категорій» (R. Jackendoff), з-поміж яких *лексика емісії запаху (одоративні емітиви)* – семантичний клас слів, які позначають ситуацію виділення запаху об'єктом сприйняття, пор.: англ. *smell* «to exhale or emit the odour of something»: *One of the men already smells of sherry*; нім. *riechen* «einen bestimmten Geruch verbreiten»: *Er roch nach Alkohol*; фр. *sentir* «exhaler, répandre (une odeur)»: *Ce fromage sent fort*; пол. *pachnieć* «wydzielać jakiś woń, jakiś zapach»: *Pnące się róże pod oknami pachniały odurzająco*; укр. *пахнути* «видавати, виділяти який-небудь запах»: *...пахли недавно зрубані дерева...* тощо.

Актуальність обраної теми зумовлена загальним антропоцентричним спрямуванням сучасних семантичних теорій, тенденцією до поглибленого вивчення динаміки лексико-семантичної системи, що пов'язано з усвідомленням і визнанням факту функціональної та когнітивної природи людської мови як такої.

Як об'єкт лінгвістичного дослідження одоративні емітиви виокремлено в межах тематичних класів лексики сприйняття (О. В. Падучева), каузації (A. Rothmayr), емісії (B. Levin, B. Gawrońska, N. Milivojević). Предметом аналізу таких досліджень переважно були семантико-синтаксичні альтернативи, реалізовані в межах концепту ситуації «сприйняття». При цьому небезпідставним є твердження про те, що лексика емісії запаху може реалізувати власний дериваційний потенціал, виявляючи ознаки розширення концепту ситуації в ієрархії не лише внутрішніх (перцептивних), а й зовнішніх (ціннісних) систем людини, див. (E. Sweetser, I. Ibarretxe-Antuñano). Вивчення дериваційного потенціалу одоративних емітивів доцільно розробляти на матеріалі декількох мов, оскільки регулярні типи переходу від одного значення до іншого можуть виявлятися в багатьох (якщо не у всіх) мовах світу, попри їх генетичну та типологічну відмінність (A. Wierzbicka).

Мета розвідки – схарактеризувати стратегії семантичної деривації лексики емісії запаху у слов'янських (українська, польська), германських (англійська, німецька) та романських (французька) мовах та з'ясувати динаміку розвитку семантичної парадигми одоративних емітивів у зіставному аспекті.

Для аналізу стратегій семантичної деривації одоративних емітивів скористаємося номінаціями, які належать до семіологічного підкласу дієслівних лексем, пор.: англ. *to breathe, to cast, to flame, to fling, to perfume, to reek, to steam, to smell, to stink, to whiff*; нім. *ausdünsten, aushauchen, ausströmen, duften, dunsten, riechen, stinken*; фр. *empester, exhaler, odorier, puer, répandre, sentir*; пол. *cuchnąć, pachnieć, śmierdzieć, tchnąć, trącić, wonieć, wydawać, wyziewać,*

zalatywać, zatrącać, ziać, zionąć; укр. *віддавати* (чим-небудь поганим), *віяти, духмяніти, пахнути, пахтіти, смердіти, тхнути* тощо. Названі підкласи лексем виявляють властивість утворювати сентенційні (предикатно-актантні) структури шляхом поєднання з певною кількістю залежних іменникових компонентів. З цього погляду стратегії семантичної деривації дієслівних одоративних емітивів розглядатимуться як стратегії ситуативного типу, реалізовані в аспекті змін характеристик учасників ситуації – рольових (на основі зміни типу або складу учасників ситуації); прагматичних (на основі зміни комунікативного рангу учасників ситуації); таксономічних (на основі зміни категоріальної властивості учасників ситуації); референційних (на основі зміни денотативного статусу учасників ситуації); дейктичних (на основі зміни позиційної характеристики учасників ситуації).

Аналіз семантичної деривації дієслів емісії запаху передбачає два етапи: опис характеристики прототипної ситуації та її учасників; моделювання стратегій семантичної деривації одоративних емітивів у зіставлюваних мовах.

I. Характеристика прототипної ситуації (ситуація «виділення запаху»).

1. Ситуація структурована за зразком концепту багатовимірною типу. Виокремлюємо внутрішній та зовнішній обсяги концепту ситуації.

1.1. Внутрішній обсяг концепту ситуації (обсяг інформації, яку кодує семантика слова – «фіксований концепт»). Ключовими конститuentами внутрішнього обсягу є: а) атрибутивний складник (характеристика запахової властивості), пор.: англ. *fume* «to emit fumes»; нім. *dunsten* «ausdunstend Geruch verbreiten»; б) експресивний складник (характер вияву ситуації виділення запаху), пор.: англ. *flame* «to emit a smell with violence like that of flame»; пол. *wyziewać* «wydzielać z siebie woń»; в) ціннісний складник (оцінна характеристика запахової властивості), пор.: англ. *stink* «to emit a strong offensive smell»; нім. *stinken* «üblen Geruch von sich geben»; фр. *puer* «exhaler une odeur nauséabonde, très désagréable»; пол. *śmierdzieć* «wydzielać, wydawać bardzo nieprzyjemną, przykrą, odrażającą woń»; укр. *смердіти* «виділяти неприємний запах, погано пахнути».

1.2. Зовнішній обсяг концепту ситуації (обсяг інформації, яку кодує семантика висловлювання – «змінний концепт»). Ключовими конститuentами зовнішнього обсягу є: а) ситуативний складник (невизначеність природи об'єкта емісії), пор.: укр. – *Пхе! Що це так смердить в покоях? Чи тютюн, чи оселедці?*; б) дистинктивний складник (виокремлення запахової властивості на тлі іншої властивості), пор.: укр. *Пахло свіжим борошном, олією, копченою рибою. Особливо духмяніла олія*; в) компаративний складник (порівняльна характеристика запахової властивості), пор.: англ. *He smelt like a wet dog; Pachniała jak dziewczyna*; г) градуальний складник (ступінь вияву запахової

властивості), пор.: пол. *Bzu zaczęły mocniej pachnieć*; фр. *Tante Aline les retournait [les souliers] dans tous les sens, en les astiquant avec une crème qui sentait très fort*; г) локативний складник (місце вияву запахової властивості), пор.: нім. *Er roch aus dem Mund*; д) асоціативний складник (стереотипна, символічна або квазісимволічна характеристика запахової властивості), пор.: англ. *They all smelt of useful newness*; *Pachniała soir de Paris*; укр. *Шкіра пахла старим звичним життям*.

II. Характеристика учасників ситуації.

1. Ключовими учасниками ситуації є джерело емісії (X), об'єкт сприйняття (Y) та суб'єкт сприйняття (Z): *X виділяє запах (Y) vs. (Z) сприймає органами нюху (Y)*.

2. Актантам приписані семантичні ролі ЕМІТЕРА (джерело емісії), ПЕРЦЕПТУ (об'єкт сприйняття) та СПОСТЕРІГАЧА (суб'єкт спостереження).

Джерелом емісії може бути: (а) рослина, пор.: фр. *Ces fleurs sentent bon*; (б) орган тварини, пор.: англ. *osmeterium* «an organ or apparatus adapted to emit a smell or odour; spec. a forked process borne by some caterpillars on the segment immediately behind the head, from which they can emit a disgusting odour»; (в) артефакт, пор.: пол. *Jeszcze ciepłe arkusze, jeszcze farba pachnie przenikliwie i brudzi dłonie* тощо.

Об'єктом сприйняття є Запахова властивість, концептуалізована за ознакою певної оцінної або емоційної характеристики, пор.: нім. *etwas riecht unangenehm, streng, scharf, stark*; пол. *pachnieć ładnie, mocno, nieładnie, odurzająco, oszalamiająco, ostro*. Подекуди (в контексті локативних конструкцій), ПЕРЦЕПТ може осмислюється як неспецифікований об'єкт сприйняття, див. поняття «unspecified object» в (Levin 1993, 33). Такий об'єкт кваліфікується за ознакою фіксованої оцінної характеристики, пор.: пол. *pachnie* «*nieos. unosi się jakiś zapach przyjemny*»; укр. *У кімнаті пахло* «= (щось) видавало приємний запах». Варто відзначити, що в англійській локативній конструкції неспецифікованому об'єкту приписана ознака негативної оцінки, пор.: *It smells in here* (smells = 'has an unpleasant smell').

Суб'єктом сприйняття є будь-хто, здатний сприймати та розрізняти запахи органом нюху (АНАЛІЗАТОРОМ). У прототипній ситуації учасник СПОСТЕРІГАЧ не має вираження на синтаксичному рівні: «він входить в актантну структуру дієслова <...>, але в діатезі має ранг ЗА КАДРОМ» (Падучева 2006, 404). Як учасник ситуації «виділення запаху» СПОСТЕРІГАЧ може також реалізувати смислові ролі суб'єкта оцінки або суб'єкта емоцій, пор.: англ. *It smelt terrible (beautifully, fresh, warm...)*; нім. *Hier riecht es muffig, versengt, wie angebrannt*; фр. *Ça sent mauvais*; пол. *Pachnie (przyjemnie, urojnie, smutkiem...)*; укр. *Бадьоро (запаморочливо, очманіло, хвилююче) пахло*.

3. У прототипній ситуації «тематизовано» учасника ЕМІТЕР, учасник ПЕРЦЕПТ має статус інкорпорованого актанта, учасника СПОСТЕРІГАЧ виведено у ранг «за кадр», пор.: укр. *Квіти пахнуть* = ‘квіти (X) виділяють запах (Y), який сприймається кимось (Z)’. Така ситуація є прототипною у тому сенсі, що виявляє ознаки «органічного» стану справ. «Органічний стан внутрішньо притаманний значенню предиката: відповідна ситуація осмислюється як така, що є невід’ємною характеристикою його основного партиципанта, яка не виникла в результаті якоїсь іншої події (*камінь важкий, трава зелена*). Похідні стани, навпаки, осмислюються як такі, що отримані в результаті здійснення певного процесу або дії» (Кибрик 1992, 136). З цієї позиції ситуація *Квіти пахнуть бензином* кваліфікується як похідна, оскільки виявляє ознаки «неорганічного» (набутого) стану справ (самі по собі квіти не виділяють бензинового запаху).

4. Вибір синтаксичних позицій (комунікативних рангів) учасників регламентується критерієм зміни логічних акцентів у межах протиставлення асертивного та пресупозитивного компонентів значення, див. (Апресян 1995, 257). Зокрема, виведення СПОСТЕРІГАЧА у ранг «за кадром» можна пояснити тим, що пресупозиція ‘Z сприймає якийсь запах’ характеризує суб’єкта сприйняття як ідентифікатора запаху взагалі (орган нюху покликаний ідентифікувати запахи будь-якої якості). Натомість, асертивний компонент ‘X виділяє якийсь запах’ сигналізує про стан виділення певної (специфічної) запахової властивості, пор.: укр. *квітка* «частина рослини, що має <...> приємний запах». Закономірно, що заперечення асертивного компонента характеризуватиме такий стан справ як ситуацію «невиділення (специфічної) запахової властивості» і, як результат, неспроможності ідентифікації такої властивості суб’єктом сприйняття, пор.: нім. *Tulpen riechen nicht* \supset ‘einen bestimmten Geruch nicht verbreiten’. Варто відзначити, що для ситуації «збій у функціонуванні ольфакторних систем суб’єкта сприйняття (закладений ніс, втрата нюху)», характерним є використання конструкцій «інертного стану», див. ‘VERBS OF INERT PERCEPTION’ в (Leech 2004, 25), пор.: англ. *Surprisingly, many people have a specific anosmia to the pheromone (they cannot smell it) even though their sense of smell in other respects may be normal*; укр. *На 6-й день я перестала відчувати запахи. Це не було якось раптово, типу «заклало» – і все. Але аромату вечері я не відчувала. Почала пробувати нюхати все підряд: креми, чаї, лимони... Ніс не закладений – але запаху не відчуваєш.*

У зіставлюваних мовах концепт прототипної ситуації може розширюватися до меж семантики предикатів: (а) вияву набутої ознаки, пор.: англ. *My hands smell of fish*; нім. *Das Haus stinkt nach Unrat*; фр. *Je suis descendu, plié en deux, dans notre guitoune, petite cave basse, sentant le moisi et l’humidité*;

пол. *Piwnica suchnęła stęchlizną*; укр. *Від неї пахло вином*; (б) вияву супутньої ознаки, пор.: англ. *The room smelt of yesterday*; пол. *Miasto umyte po deszczu wiosennym pachnie niedzielą*; укр. *Себастьян майже не пахнув Африкою*; (в) вияву категоріальної ознаки, пор.: англ. *This passage smells of plagiarism*; нім. *Er stinkt vor Faulheit!*; фр. *Il pue l'arriviste, le petit-bourgeois*; пол. *Cały jego arsenał pachnie partyzantką i chałupnictwem*; укр. *Дещо додумувалось, вигадувалось, а то й позичалось – і тоді пахло штучністю й оголеністю наміру, але це були лише окремі сюжетні ходи, поодинокі деталі.*

Семантична деривація дієслів емісії запаху виявляє ознаки похідності ситуативного типу, що передбачає розширення в аспекті змін характеристик учасників вихідного концепту ситуації. Динаміка розвитку семантичної парадигми названого класу лексики засвідчує регулярний характер таких змін, виявляючи розширення вихідного концепту ситуації до меж семантики предикатів вияву набутої ознаки (на основі зміни складу учасників ситуації), вияву супутньої ознаки (на основі зміни позиційної характеристики учасників ситуації) та вияву категоріальної ознаки (на основі зміни категоріальної властивості учасників ситуації).

Аналіз динаміки розвитку семантичної парадигми дієслівних емітивів показав, що обсяг розширення вихідного концепту ситуації у зіставлених мовах не є однаковим. Розбіжності відзначено на рівні семантико-синтаксичних альтернатив та таксономічних класів учасників ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

Апресян, Ю. Д. (1995). *Избранные труды*. Т. 1: Лексическая семантика. М. : Языки русской культуры.

Кибрик, А. Е. (1992). *Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания (универсальное, типовое и специфическое в языке)*. М. : Изд-во МГУ.

Мельчук, И. А. (1999). *Опыт теории лингвистических моделей «Смысл ↔ Текст»*. М. : Языки русской культуры.

Падучева, Е. В. (2006). Наблюдатель: типология и возможные трактовки. В: Н. И. Лауфер, А. С. Нариньяни, В. П. Селегей (ред.). *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: Труды международной конференции «Диалог 2006»*, (с. 403–412). М. : Изд-во РГГУ.

Leech, G. (2004). *Meaning and the English verb*. London: Longman / Pearson Education.

Levin, B. (1993). *English verb classes and alternations. A preliminary investigation*. Chicago: Chicago University Press.

**МАТЕРІАЛИ
VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

12-13 травня 2023 року

(Переяслав, Україна)

Комп'ютерна верстка і дизайн –
Є.В. Костик

Упорядковано на кафедрі іноземної філології,
перекладу та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

© Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
2023

© Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
2023